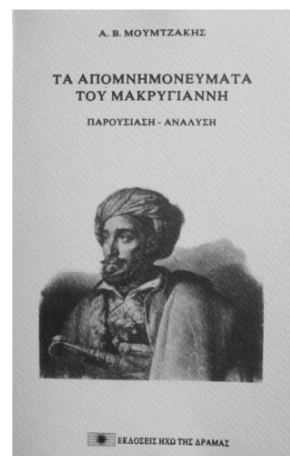

A. B. Μουμτζάκης,
Τα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη,
παρουσίαση – ανάλυση
Ηχώ της Δράμας, 1995

Προλογικό σημείωμα

Στην εργασία αυτή επιχειρείται μια συνοπτική παρουσίαση των Απομνημονευμάτων και της ζωής του Στρατηγού Μακρυγιάννη, κυρίως με παράθεση αποσπασμάτων, κάποτε εκτενών, των περισσότερων από το ίδιο το έργο.

Η εργασία γράφτηκε αρχικά ως ομιλία για τον εορτασμό της 25ης Μαρτίου, που οργάνωσε η Επιτροπή Ισότητας της Νομαρχίας Δράμας και διαβάστηκε στο κοινό της πόλης την 27η Μαρτίου 1993. Για τη δημοσίευση έγιναν μερικές απαραίτητες προσθήκες και τελικά, εκτός από κάποιες παραγράφους που ήταν αναπόφευκτο να παραλειφθούν στην ομιλία με τον περιορισμένο χρόνο της, το κείμενο που δημοσιεύεται εδώ δεν διαφέρει από την ομιλία ούτε στο περιεχόμενο ούτε στο ύφος.

Οι οφειλές της εργασίας αυτής ασφαλώς είναι πολλές – και αυτονόητες για εργασίες αυτού του τύπου, – αφού πρόκειται για προσπάθεια συνθετική από τη μια μεριά, αλλά που στηρίζεται, από την άλλη, κατά ένα μέρος στις εργασίες που έχουν ως τώρα δημοσιευτεί και που αναφέρονται εδώ στις υποσελίδες σημειώσεις.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το συνάδελφο και συνεργάτη Χρίστο Π. Φαράκλα για τον κόπο και την επιμέλεια της καθαρογράφησης του χειρογράφου, το Θανάση Πολυμένη για τη συνεχή φροντίδα του σε όλες τις επόμενες φάσεις ως την εκτύπωση της εργασίας και τέλος τις Εκδόσεις «ΗΧΩ» Δράμας για την έκδοση.

A.B.M.

[...] Αλλά ανάμεσα στους αγωνιστές του '21 παίρνει ξεχωριστή θέση, τουλάχιστο για όσα αναφέραμε, ο αγωνιστής Γιάννης Τριανταφυλλοδημήτρης, που για το ψηλό του ανάστημα ονομάστηκε Μακρουγιάννης, και έτσι έμεινε γνωστός και στην ιστορία και στη λογοτεχνία.

Ο Μακρουγιάννης ενώ δεν ήξερε σχεδόν καθόλου γράμματα, χωρίς την προτροπή κανενός Τερτσέτη, με πολύ αγώνα που φαίνεται καθαρά από το γραφικό του χαρακτήρα στη μία και μόνη σελίδα που έχει σωθεί ως σήμερα φωτοτυπημένη από τα Απομνημονεύματα του, κατόρθωσε να γράψει αυτό το έργο, που σήμερα πια δε θεωρείται το μοναδικό συγγραφικό του έργο.

Πριν από λίγα χρόνια γνωρίσαμε και ένα δεύτερο έργο του Μακρουγιάννη, τα «Οράματα και Θάματα» όπως τιτλοφορήθηκε, και το οποίο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1983. Στο δεύτερο αυτό έργο, το λιγότερο σημαντικό ίσως από τα Απομνημονεύματα αλλά οπωσδήποτε όμως διόλου μικρής σημασίας, έχουμε τον πληρέστατο τρόπο γραφής αυτού του μοναδικού —με κάθε έννοια του όρου— συγγραφέα. Το χειρόγραφο των «Οραμάτων και Θαμάτων» διασώθηκε και δημοσιεύτηκε ολόκληρο σε πιστή φωτομηχανική αναπαραγωγή σε φυσικό μέγεθος. Έτσι έχουμε ακριβώς το ομοίτυπο του χειρογράφου του δεύτερου αυτού έργου, ένα γνήσιο αυτόγραφο έργο του Μακρουγιάννη. Το ίδιο όμως δε συμβαίνει, όπως αναφέραμε, και με το πρώτο και σημαντικότερο έργο του, τα Απομνημονεύματα. Το χειρόγραφο των Απομνημονευμάτων, δυστυχώς, έχει χαθεί ίσως οριστικά.

Με τα Απομνημονεύματα του λοιπόν αυτός ο αγράμματος αγωνιστής μάς άφησε ένα έργο που αν δεν είναι μοναδικό για την ιστορική του αξία, αφού —τουλάχιστο— γράφεται από αυτόν που ο ίδιος μετέχει στη δράση, είναι όμως μοναδικό για την πεζογραφία μας. Δείχνει έναν αξιόλογο συγγραφέα, για τον οποίο ο βραβευμένος διεθνώς με το Nobel Λογοτεχνίας Νεοέλληνας ποιητής Γιώργος Σεφέρης θα γράφει:

«Ο Μακρουγιάννης είναι ο πιο σημαντικός πεζογράφος της νέας ελληνικής λογοτεχνίας, αν όχι ο πιο μεγάλος, γιατί έχουμε τον Παπαδιαμάντη».

Ο Μακρουγιάννης αρχίζει να γράφει τα Απομνημονεύματα του το 1829 στο Άργος όπου είχε διοριστεί μετά τη λήξη του αγώνα ως Αρχηγός της Εκτελεστικής δύναμης στην Πελοπόννησο. Θα συνεχίσει να τα γράφει στο Ναύπλιο και έπειτα στην Αθήνα ως το 1850, οπότε οι διάφορες δραματικές περιπέτειες της ζωής του τον αναγκάζουν να σταματήσει το γράψιμο. Ας δούμε τι γράφει ο ίδιος στην Εισαγωγή του έργου του:

«Και για να μην τρέχω εις τους καφενέδες και σε άλλα τοιούτα και δεν τα συνηθώ —(ήξερα ολίγον γράψιμον ότι δεν είχα πάγει εις δάσκαλον από τα αίτια όπου θα ξηγηθώ μην έχοντας τους τρόπους) περικαλούσα τον έναν φίλον και τον άλλον και μ' έμαθαν κάτι περισσότερον εδώ εις το Άργος όπου κάθομαι άνεργος [βλέπετε δεν πολεμούσε]. Αφού λοιπόν καταγίνηκα ένα δυο μήνες να μάθω ετούτα τα γράμματα όπου βλέπετε, εφαντάστηκα [= ξιπάστηκα] να γράψω τον βίον μου, όσα έπραξα εις την μικρή μου ηλικία και όσα εις την κοινωνία, όταν ήρθα σε ηλικία, και όσα δια την πατρίδα μου, όπου μπήκα εις της εταιρείας το μυστήριον δια τον αγώνα της λευτεριάς μας και όσα είδα και ξέρω όπου 'γιναν εις τον Αγώνα και σε όσα κατά δύναμη συμμεθέξα κι εγώ κι έκαμα το χρέος μου εκείνο όπου μπορούσα. Δεν έπρεπε να έμπω εις αυτό το έργον ένας αγράμματος, να βαρύνω τους τίμιους αναγνώστες και μεγάλους άντρες και σοφούς της κοινωνίας και να τους βάλω

σε βάρος, να τους κινώ την περιέργεια τους και να χάνουν τις πολυτίμητες στιμές εις αυτά. Αφού όμως έλαβα και εγώ ως άνθρωπος αυτείνη την αδυναμίαν, σας ζητώ συγνώμη εις το βάρος οπού θα σας δώσω».

Ο Μακρυγιάννης έγραψε τα Απομνημονεύματα του όχι μόνο με μια σύνταξη προσωπική και ιδιόρρυθμη, όπως είναι φυσικό για έναν άνθρωπο που αγνοεί τελείως τους κανόνες της ορθογραφίας. Ο γραφικός του χαρακτήρας είναι επίσης εντελώς ιδιότυπος και το γράψιμο του σχεδόν ακατανόητο για τον αναγνώστη που δεν έχει εξασκηθεί ειδικά. Το χειρόγραφο του έργου έμεινε άγνωστο για πολλές δεκαετίες, ώσπου το ανακάλυψε ο Γιάννης Βλαχογιάννης, ο γνωστός ιστοριοδίφης και λογοτέχνης, πεταμένο στα υπόγεια του σπιτιού του γιου του Μακρυγιάννη, Κίτσου Μακρυγιάννη, με φύλλα μισοσαπισμένα μέσα σ' έναν τενεκέ. Το μετέγραφε σε κανονική ορθογραφία με πολλή υπομονή και με εργασία που, όπως λέει ο ίδιος ο Βλαχογιάννης, κράτησε 17 μήνες. Το δημοσίευσε ολόκληρο το 1907. Έτσι το έργο που ο Μακρυγιάννης, ύστερα από τον αγώνα του για την πατρίδα, το έγραψε με τόσον επίσης αγώνα θα δημοσιευτεί μόνο μετά από μισόν αιώνα. Αλλά και τότε πάλι θα μείνει αγνοημένο για αρκετές δεκαετίες και όχι μόνο από τον πολύ κόσμο αλλά και από την πνευματική Ελλάδα. Κανένα λογοτεχνικό σχόλιο δε θα δημοσιευτεί και κανένας δε θα προσέξει ούτε το μοναδικό πεζογραφικό ύφος ούτε την αντιπροσωπευτική ηθική και εθνική φωνή ενός ανθρώπου και ήρωα. Μόνο με μια εξαίρεση: ο Κωστής Παλαμάς σ' ένα λόγο του προς τη «Φοιτητική Συντροφιά», πνευματικό σύλλογο της εποχής, δημοσιευμένο μόλις το 1911 θα μνημονεύσει ως εξής το έργο του Μακρυγιάννη:

«Ένα είναι το έργο που πρέπει να ξεχωριστεί με τιμή και ξάφνιασμα και να βαλθή απάνω από τ' άλλα... Ασύγκριτο στο είδος του, σαν θέμα του ψυχόρμητου, σαν είδος αριστούργημα του αγράμματος μα γερού ανθρώπινου μυαλού... γραμμένο από άνθρωπο που δεν υποψιαζόταν τη συγγραφική του φλέβα...».

Το έργο που θαυμάζεται σήμερα πια γίνεται κάπως περισσότερο γνωστό μετά το 1935 χάρη κυρίως στον Γιώργο Θεοδοκά, τον Γιώργο Σεφέρη, τον Δημήτρη Φωτιάδη, τον Ηλία Βενέζη και άλλους. Η β' έκδοση του έργου θα γίνει μόνο το 1947 από τον αείμνηστο Λίνο Πολίτη με βάση την α' έκδοση. Θα ακολουθήσουν πολυάριθμες εκδόσεις που ξεπερνούν τις 15 ως σήμερα, αλλά πάντα από αναγραφή της α' έκδοσης. Το χειρόγραφο μετά την έκδοση του Βλαχογιάννη χάθηκε, και ως σήμερα δε στάθηκε δυνατό να ανευρεθεί πουθενά.

Το κείμενο του Μακρυγιάννη τα τελευταία χρόνια θ' αγαπηθεί από τους ειδικούς και το μεγάλο κοινό, και η προσφορά του Βλαχογιάννη προς το έθνος θα βρει τη δικαίωση της. Αλλά ο Βλαχογιάννης θα πεθάνει πικραμένος. Δε θα δει για να χαρεί ως το θάνατο του, το 1947, τη διάδοση και τη σημερινή αγάπη των Νεοελλήνων για το έργο που ο ίδιος έφερε σε φως.

σελ. 17-21